

Gönderim Tarihi: 06.04.2022
Kabul Tarihi: 05.05.2022
Yayımlanma Tarihi: 26.06.2022

Hıristiyanların Yahudi Toplumu ve Dininden Kopma Sürecinin Temel Etkenleri

Nurullah Haydar YURDUSEVEN

Araştırma Görevlisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Felsefe ve Din Bilimleri Bölü
Din Bilimleri Anabilim Dalı
Research Assistant, University of Kırşehir Ahi Evran Faculty of Islamic Sciences
Department of Philosophy and Religious Sciences
nurullah.yurduseven@ahievran.edu.tr
ORCID <https://orcid.org/0000-0003-4692-9731>

Atıf/Cite as: Yurduseven, Nurullah Haydar. “Hıristiyanların Yahudi Toplumu ve Dininden Kopma Sürecinin Temel Etkenleri” Kalemname, 7/13 (Haziran 2022), 197-211.

Öz:

Hıristiyanlık, miladi birinci yüzyılın başlarında Filistin bölgesinde iki bin yıllık Yahudi geleneğinin fikri, teolojik ve kültürel coğrafyası içerisinde doğmuş bir dindir. Ortaya çıktığı ilk yıllarda Yahudilik içinde sapkın bir mezhep olarak algılanan bu din zaman ilerledikçe kendini Yahudilikten koparmış ve müstakil bir din olarak varlığını sürdürmüştür. Hıristiyanlığın Yahudilikten kopması siyasi, teolojik ve kültürel alanlarda farklı zamanlarda gerçekleşmiştir. Bu ayrılığın kesin bir tarihini vermek mümkün olmasa da tarih içerisinde Hıristiyanlığın kendi teoloji ve liturjisini oluşturarak Yahudi geleneğinden farklılaşmasını sağlayan temel etkenler ve kırılma noktaları incelenerek bu kopuşun portresini bir süreç olarak ortaya koymak mümkündür. Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılması sürecinin en önemli faktörleri Pavlus’un teolojisi ve misyon faaliyetleri, İsa’nın beklenen Mesih olarak algılanması, Yahudi olmayan Gentile nüfusun Hıristiyan cemaati içerisinde artmasıyla Yahudi şeriatından verilen tavizler ve Yahudiliğin kendi içerisinde Hıristiyanları bulundurmamak istememesi olarak sayılabilir. Bu makalede Hıristiyanlığın kendisini ayrı bir din olarak tanımlamasına zemin hazırlayan ve Yahudilik içerisinde kalan son parçalarının da kopmasına neden olan temel etkenler tarihsel süreç içerisinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Bilimleri, Hıristiyanlık, Yahudilik, Yahudi Şeriatı, Ayrılma.

The Main Factors of The Split Process of Christians From Jewish Community and Religion

Abstract

Christianity is a religion which has emerged in Palestine region in the early part of the first century AD within the intellectual, theological and cultural geography of Judaism which has two

thousand years of tradition. Even though it has recognised as a heretic sect within Judaism in the years it first appeared, by the passing of time it separated itself from Judaism and maintained its existence as a different religion. The parting of Christianity from Judaism took place in the different times in the political, theological and cultural fields. Even though giving a certain date about this separation is not possible, picturing this process is possible by the examination of main factors and breaking points which provided Christianity to differentiate from Judaism by creating its own theology and liturgy. The most important factors of this separation process are the theology and mission activity of Paul, observance of Jesus as the expected Messiah, the concessions that has been given from the Jewish Law by the increase of Gentile population among Christians and the exclusion of Christians out of Jewish community. In this article, main factors that provided Christianity identify itself as a different religion and causes of the split of the last parts of Christianity within Judaism will be examined within the historical process.

Key Words: Religious Sciences, Christianity, Judaism, Jewish Law, Separation.

GİRİŞ

Hıristiyanlık, Yahudi dini geleneği içerisinde ortaya çıkmış bir dindir. İsa ve ona iman eden ilk topluluk Yahudi toplumu içerisinde varlıklarını sürdürmüşler ve tebliğ sahalarını Yahudiler ile sınırlı tutmuşlardır.¹ Zira İncillerde yer alan rivayetlere göre İsa kendisinin İsrail'in kayıp koyunları için gönderildiğini söylemiş, ona ilk inananların büyük bir kısmı da Yahudilerden olmuştur.² M.S. ilk birkaç yüzyıl içerisinde gelişen sosyal ve siyasi bazı olaylar Hıristiyanlığın, Yahudi geleneği ile yollarını kesin çizgilerle ayırmasına, kendisini Yunan felsefesine ve Roma devletinin dini yapısına adapte ederek farklı bir din hüviyetine bürünmesine neden olmuştur. Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılması kısa bir zaman içerisinde olmamış, bilakis asırlar süren mücadeleler neticesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca söz konusu ayrılığın gerçekleşmesi dini, siyasi ve sosyal alanlarda farklı zamanlara tekabül etmektedir. Bu nedenle teologlar Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılması ile ilgili M.S. 70 ile IV. yüzyıl arasında değişen tarihler vermektedirler.³ Hatta bazı araştırmacılara göre Yahudilik ve Hıristiyanlığın ayrılış sürecinin tam bir resmini çekmek mümkün değildir.⁴

Hıristiyanlığın henüz az sayıda inananının bulunduğu M.S. ilk iki yüzyılda Hıristiyanlık ve Yahudilik dışarıdan bakıldığında benzer gelenekler olarak algılanmıştır. İkinci yüzyılda yaşamış olan bilim adamı Galen (M.S. 130-210) Yahudiliği sünnet ve Sebt; Hıristiyanlığı ise bunların terk edilmesi olarak tanımlamaktadır. Bu yüzyılda Hıristiyanlar diğer milletler tarafından farklı dinî yapıya sahip bir

---

¹ Mat.10:5-6.

² Mat.5:17-26; Markos 7:24-30.

³ Stephanie E. Binder, *Tertullian on Idolatry and Mishnah Avodah Zorah Questioning the Parting of the Ways between Christians and Jews*, (Boston: Brill, 2012), 21.

⁴ Paul E. Davies, "Early Christian Attitudes toward Judaism and the Jews", *Journal of Bible and Religion* 13/2, (1945), 73; Morton S. Enslin, "The Parting of the Ways", *The Jewish Quarterly Review* 51/3, (1961), 178; Paula Fredriksen, "What Parting of the Ways: Jews, Gentiles and the Ancient Mediterranean City", *The Ways that Never Parted Jews and Christians in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, ed. Adam H. Becker, Annette Yoshiko Reed, Mohr Siebeck, (Mohr Siebeck, 2003), 61; Megan Hale Willimas, "No More Clever Titles: Observations on Some Recent Studies of Jewish-Christian Relations in the Roman World", *The Jewish Quarterly Review* 99/1, (2009), 40.

topluluk olarak algılanmamakta ve “Musa ve Mesih’in takipçileri” olarak adlandırılmaktadırlar.⁵ Ayrıca her ne kadar Filistin bölgesinde Hıristiyanlık ve Yahudilik ciddi çatışmalar yaşasa da diasporada olan gruplar birlikte yaşamaya devam etmişlerdir. Örneğin Küçük Asya (Anadolu) ve Roma bölgesinde Hıristiyan ve Yahudiler uzun yıllar aynı mezarlıklara defnedilmişlerdir.⁶ Bilindiği gibi birçok geleneğe mezarlıklar kişilerin dini inanışlarına göre oluşturulmaktadır ve aynı dine sahip kişiler aynı mezarlık alanlarına defnedilmektedir. Bu örneklerden hareketle Hıristiyanların, uzunca bir süre, Yahudilik içinde ortaya çıkmış fakat ana gövde Yahudilikten farklı görüşlere sahip olan bir topluluk olarak algılandığı ve Yahudi cemaati içerisinde varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrı bir din olarak algılanmaya başlaması; onların kendilerini yeni bir isimle adlandırmaları, kendi ibadethanelerini inşa etmeleri, kutsal kitaplarını belirlemeleri, kendi teolojilerini oluşturmaları ve dini uygulamalarda Yahudi geleneklerini bırakarak yeni ritüeller geliştirmeleri yani kendilerine has bir kimlik oluşturmaları neticesinde gerçekleşmiştir.⁷ Bütün bu farklılaşmalara rağmen Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılması, Yahudi geleneğinin getirdiği birikimleri terk ederek kendisini tamamen orijinal bir formda yeniden oluşturduğu anlamına gelmemektedir. Hıristiyanlık, kendisine başlangıç noktası yaptığı Yahudi geleneğinin izlerini günümüzde dahi çok açık bir şekilde üzerinde taşımaktadır. Örneğin, bazı araştırmacılara göre Hıristiyanların Tanrı’yı “Baba” olarak adlandırmaları Yahudi kavminin Tanrı Oğlu olduğunu iddia eden Yahudilerden Hıristiyanlara geçmiş bir tabirdir.⁸ Bu nedenle bazı araştırmacılar tarafından Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılma süreci Hıristiyanlığın gelişim ve tekâmül süreci olarak da değerlendirilmektedir.

Uzun ve sancılı geçen bu ayrılma sürecinde kişiler ve olaylar farklı zamanlarda kırılma noktaları oluşturmuşlardır. Bu süreçte en önemli aktör hiç şüphe yok ki İsa’dır. Daha sonra ise İsa’nın ilk takipçileri ve “Pavlus” ile İsa’nın kardeşi olarak bilinen “Yakup” gelmektedir. Hıristiyanlığın kendi yolunu çizmesini sağlayan en önemli olay ise Kudüs’te bulunan Süleyman Mabedi’nin Roma İmparatoru Titus tarafından M.S. 70 yılında yıkılması olarak görünmektedir. İlerleyen süreçte ise Yahudi kökene sahip olmayan Hıristiyan nüfusun artması, Yahudi şeriatının kademeli olarak terkedilmesinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Ayrıca Mabe’di kendi hegemonyalarında tutan ve ana gövdeyi temsil eden Yahudilerin sapkın gördükleri mezhepleri sinagogların dışında tutmaya çalışması da Hıristiyanlığın ayrılma sürecini hızlandıran başlıca etkenler arasındadır.

1. İSA’NIN YAHUDİLİĞE KARŞI TUTUMU

İsa’nın hayatı ve sözleri ile ilgili birincil kaynaklar Yeni Ahit külliyatı ve apokrif İncillerdir.⁹ İncil yazarlarının aktardıkları bazı rivayetlere göre İsa’nın bir Yahudi olduğu ve hem ailesinin hem de

⁵ Judith Lieu, “The Parting of the Ways: Theological Construct or Historical Reality?”, *Journal for the Study of the New Testament* 17/101 (1995), 113.

⁶ Lieu, “The Parting of the Ways”, 116.

⁷ Stephanie E. Binder, *Tertullian on Idolatry and Mishnah Avodah Zorah Questioning the Parting of the Ways between Christians and Jews* (Boston: Brill, 2012), 21.

⁸ Thomas Michel, *Hıristiyan Tanrıbilimine Giriş* (İstanbul: Ohan Basımevi, 1992), 56.

⁹ Bu kaynakların güvenilirliği hakkında yapılan tartışmalara konumuzun dışında olduğu için değinilmemiştir.

kendisinin Yahudi şeriatına bağlı bir şekilde hayatını sürdürdüğü bilinmektedir.¹⁰ Fakat İsa'nın tebliğe başladıktan sonra Yahudiliğe karşı nasıl bir tutum içerisinde olduğu ilk Hıristiyanların da düşüncelerini etkilemesi açısından önemlidir. Hıristiyanlar tarafından kanonik olarak kabul edilen Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinde İsa'nın Yahudiliğe karşı iki farklı tutuma sahip olduğu görülmektedir. İsa bir taraftan Yahudi şeriatını yıkmaya değil tamamlamaya geldiğini söylemekte; diğer taraftan ise şeriatın Sebt günü gibi en temel kurallarına hem kendisi hem de takipçileri uymayarak şeriatı ihlal etmektedir. Bu durum, İncillerde yer alan rivayetlerden hareketle İsa'nın Yahudiliğe karşı tutumunun ilk bakışta tam olarak anlaşılmasına neden olmaktadır.

Kanonik kabul edilen İncillere bakıldığında İsa ve takipçileri ilk yıllarda Yahudilikten ayrı bir din oluşturma çabası içerisinde görünmemektedirler. Zira İsa'nın ilk takipçileri dinlerine bağlı olan Yahudilerdir.¹¹ İsa, kendisine inananlara Yahudi şeriatının özü olan On Emir'e uymayı tavsiye etmekte¹² ve havarilerin İsrail'in on iki kabilesine hükmedeceklerini bildirmektedir.¹³ Dolayısıyla İsa, takipçilerine Yahudi olmayanların ve Samiriyeliler'in şehirlerine girmemelerini, sadece "*İsrail evinin kayıp koyunlarına*" yani İsrailoğulları'na tebliğde bulunmalarını emretmektedir.¹⁴ Bu bağlamda İsa tebliğini Yahudiler üzerinde yoğunlaştırmış ve Yahudilik üzerinde reform yapmaya çalışan bir peygamber görüntüsü vermiştir. Örneğin Matta ve Luka İncillerinde yer alan rivayetlere göre İsa, Yahudi din bilginleri olan Yazıcıları ve Ferisileri insanlara sürekli Yahudi şeriatının emirlerini telkin ettikleri fakat kendileri uygulamadıkları için iki yüzlülükle suçlamaktadır.¹⁵ Bu tutum, İsa'nın Yahudi şeriatından ziyade Yahudi din bilginlerine karşı olan eleştirel tavrının bir göstergesidir.

Her ne kadar İsa'nın Yahudilikten ayrı bir din kurma gibi bir düşüncesi olmadığına dair rivayetler varsa da İncillerde yer alan bazı pasajlarda İsa'nın Yahudi geleneğinde bazı değişiklikler yapmayı arzuladığını düşündüren ifadeler yer almaktadır. Matta İncilinin yazarı İsa'nın ağzından, "*insanlar da yeni şarabı eski tulumlara koymazlar; yoksa tulumlar patlar, şarap dökülür ve tulumlar telef olur. Ancak yeni şarabı yeni tulumlara korlar, her ikisi de korunmuş olur*"¹⁶ demek suretiyle İsa'nın getireceği yeniliklerin eski uygulamalarla bir arada bulunamayacağını anlatmaya çalışmaktadır. Başka örneklerde yine İsa'nın, kendi tebliğinin baba ile oğulun, kız ile anasının arasını açacağını, onun selamet değil kılıç ve ayrılık getirmeğe geldiğini söylediği aktarılmaktadır.¹⁷

Genel olarak Kanonik İncillerde yer alan rivayetler değerlendirildiğinde Kanonik İncillere göre İsa Yahudi şeriatı ile bir zıtlık içerisinde değildir.¹⁸ İsa'nın Yahudi şeriatına karşı gibi görünmesine neden olan şey ise onun tebliği süresince Yahudi şeriatına karşı özgür ve Yahudi din adamlarına karşı

¹⁰ Luk.1:1-80.

¹¹ James D. G. Dunn, *The Parting of the Ways between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity* (Londra: SCM Press, 2006), 154.

¹² Mat.19:18-19; Mar.10:19-20; Luk.18:18-20.

¹³ Mat.19:28-29.

¹⁴ Mat.10:5-6.

¹⁵ Mat.23:1-39; Luk.11:42-52.

¹⁶ Mat.9:17.

¹⁷ Mat.10:34; Luk.12:49-53.

¹⁸ Dunn, *The Parting of the Ways between Christianity and Judaism*, 134.

eleştirel bir tutum sergilemesidir.¹⁹ Bu bağlamda şeriatın bazı kurallarını uygulamamış ya da talebelerinin şeriatı çiğnemesine göz yummuştur. Örneğin İsa, Yahudiler için kutsal sayılan ve ibadet dışında hiçbir iş yapmadıkları Sebt günü kendisine gelen hastaları iyileştirmiştir.²⁰ İsa, insanların sağlığının Sebt günü uygulamalarından daha önemli olduğunu düşünmektedir. İsa'nın Sebt günü hastaları iyileştirmesi onun Yahudiliğin en önemli kurallarından birini ortadan kaldırdığı anlamına gelmemektedir, zira İsa'nın karşı olduğu şey şekilciliktir.²¹ Dinin özünden kopuk ve içi boşaltılmış uygulamalara tamamen karşı olan İsa, Mabed'e girip oradaki satıcıları dışarı atmış, sarrafların masalarını ve güvercin satanların iskemlelerini devirmiştir.²² İsa'nın sert üslubu birçok defa Yahudi din adamlarını öfkelenmiştir ve İsa'yı öldürmeye teşebbüs etmelerine neden olmuştur.²³

Dieter Georgi, İsa'nın Yahudilere yönelik sert tutumunun onun yeni bir gelenek başlatmak istediği anlamına gelmeyeceğini iddia etmektedir. Georgi'ye göre Amas ve Yeremya gibi Eski Ahit'te yer alan peygamberler de İsrailoğullarını çok ağır bir şekilde eleştirmişler ve tahkir etmişlerdir. Yine de onları terk edip yeni bir din ya da mezhep kurma yoluna yönelmemişlerdir.²⁴ Graham Stanton'a göre ise İsa'nın Yahudiliğin temellerini yeniden canlandırmak istemesi İsa'ya inananlar ile geleneksel Yahudiliği benimseyenler arasındaki ayrılığın nedeni olmuştur.²⁵

İsa bu tavır ve söylemleri neticesinde daha tebliğinin üçüncü senesinde Yahudi ileri gelenleri tarafından tutuklanarak Vali Pilatus'a götürülmüş, Pilatus tarafından suçsuz görülse de Yahudiler tarafından çıkarılacak bir isyanın engellenmesi için çarمیha gerilerek idam edilmiştir.²⁶ İsa'nın Yahudilerin çabası neticesinde çarمیha gerilmesinden sonra İsa'nın takipçileri kendi yollarını çizmeye başlamışlar ve her geçen gün Yahudilerden ve Yahudi geleneklerinden biraz daha uzaklaşmışlardır. Bu süreçte bazı kişi ve olaylar ön plana çıkmaktadır.

2. HİRİSTİYANLIĞI YAHUDİLİKTEN KOPARAN TEMEL ETKENLER

2.1. Pavlus

Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılmasında en önemli aktör şüphesiz ki Pavlus'tur. Pavlus ortaya koymuş olduğu yeni düşünceler ile Hıristiyanlığın bir Yahudi mezhebi olarak şekillenmesini engellemiş ve müstakil bir din olarak ortaya çıkmasını sağlamıştır.²⁷ Pavlus'un İsa'ya iman etmesine kadar geçen süreçte Kudüs kilisesinin liderleri olan Petrus ve İsa'nın kardeşi olduğu iddia edilen Yakup'un Yahudilik ile olan ilişkilerini kesmemeleri, İsa'dan sonraki birkaç yılda ciddi bir ayrılığın

¹⁹ Davies, "Early Christian Attitudes toward Judaism and the Jews", 73.

²⁰ Mat.12:9-14.

²¹ Bekir Zakir Çoban, "Bir Yahudi Olarak Hz. İsa", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XXV (2007), 50.

²² Mat.21:12-17; Mar.11:15-18; Lu.19:45-46; Yuh.2:13-17.

²³ Luk.4:20-30.

²⁴ Dieter Georgi, "İlk Dönem İsa'ya İnananlar Topluluğu: Yahudi İç Göçünden mi İbaretti Yoksa Yeni Bir Dini mi Temsil Ediyordu?", çev. Ramazan Adıbelli, *Bilimname* XV (2008/2), 217-218.

²⁵ Graham Stanton, *The Gospel And Jesus*, (New York: Oxford University Press, 2002), 296.

²⁶ Mat.26-27; Mar.14-15; Luk.22-23; Yu.18-19.

²⁷ Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi: Plotinos, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hıristiyan Felsefesi*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), 266.

olmadığını göstermektedir. Fakat Pavlus'un Gentile'lere²⁸ misyona başlaması ve insanları Hıristiyanlığa girmeye daha kolay ikna edebilmek için Yahudi şeriatında yer alan sünnet olma gibi bazı uygulamalarda tavizler vermesi, Hıristiyanlığın hem fiili hem de itikadi temelde Yahudilikten farklılaşmaya başladığına işaret etmektedir.

Pavlus'un Hıristiyanlıkta meydana getirdiği en büyük kırılma onun Yahudi olmayan milletlere tebliğe, yani misyon faaliyetlerine başlamasıdır. Pavlus, İsa'ya iman etikten sonra bir süre Yahudiler arasında tebliğini sürdürmüş fakat başarılı olamayınca onlara: *"kanınız kendi başınıza olsun, ben temizim, şimdiden sonra Milletlere gideceğim"* diyerek Yahudi olmayan milletlere tebliğ faaliyeti olan Gentile misyonunu başlatmıştır.²⁹ Pavlus'un başlatmış olduğu bu faaliyet temelde Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılması anlamına gelmemekte fakat Pavlus'un diğer insanlara Hıristiyanlığı kabul ettirebilmek için her kılığa gireceğini belirtmesi değişime açık olduğunu göstermektedir.³⁰ Bu doğrultuda hareket eden Pavlus Gentile'lerin Musa'nın şeriatından sorumlu olmadıkları düşüncesini ortaya atmıştır.³¹ Bazı araştırmacılar Pavlus'un Yahudiler ve Gentile'ler için farklı iki şeriat anlayışına sahip olduğunu de ifade etmişlerdir.³² Pavlus'un Yahudi şeriatına karşı geliştirmiş olduğu tavizkar tutum Hıristiyanlığa giren Yahudi olmayan nüfusun artmasına ve Hıristiyanlığın Yahudilikten her geçen gün biraz daha uzaklaşmasına neden olmuştur.

Pavlus, Yahudi soyundan olmayanları Musa Şeriatından muaf tutmasının bir sonucu olarak Yahudilik açısından oldukça önemli bir yere sahip olan sünnet geleneğinin de sonradan Hıristiyan olanlar için zorunlu olmadığını bildirmiştir. Sünnetin Gentile'ler için gerekli olmadığı kararı ilk konsil olarak kabul edilen ve Havariler Konsili (M.S. 48/49) olarak bilinen toplantıda Pavlus'un ısrarları neticesinde alınmıştır. Elçilerin İşleri kitabına göre Yahudiye'den Antakya'ya gelen bazı kişiler Pavlus ve Barnabas ile sünnet meselesinde ihtilafa düşmüşlerdir. Yahudiye'den gelen grup kurtuluş için sünnet olunması gerektiğini söylerken Pavlus ile Barnabas onlara karşı çıkmışlar ve durumu Havariler ve ihtiyarlara arz etmek için Kudüs'e gitmişlerdir. Pavlus ve Barnabas, Yakup ve Petrus'a olanları anlattıklarında Ferisi fırkasından olup İsa'ya iman etmiş olan bir grup, yeni katılanların sünnet olmaları ve Musa şeriatını uygulamaları gerektiğini savunmuştur. Sonuç olarak, Ferisi muhalefetine rağmen Petrus ve Yakup'un onayıyla sünnet Gentile'lere zorunlu kılınmamış ve onların sadece putlara verilen kurbanlardan, kandan, boğulmuş olan hayvanlardan ve zinadan uzak durmaları yeterli görülmüştür.³³ Bu şekilde Yahudi şeriatından ilk tavizler verilmeye başlanmış, ileride daha da derinleşecek olan ayrılığın temelleri atılmıştır.

İlk dönemlerde sadece ameli bir muafiyet olan sünnetten muaf olma durumu ilerleyen zamanlarda kilise babaları tarafından farklı şekilde yorumlanarak Yahudilik aleyhinde geliştirilen savunmacı söylemlere konu edilmiştir. Havariler Konsili'nden yaklaşık bir asır sonra kilise babası

²⁸ "Kitab-ı Mukaddes'te Yahudi olmayanlar için kullanılan bir terim." Bkz. Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü* (Ankara: Vadi Yayınları, 1998), 140.

²⁹ Rom.6:14; Elç.18:5-6.

³⁰ 1Ko.9:19-23.

³¹ Elç.15:9-11.

³² John Mcray, "Pavlus'un Yahudi Şeriatına Bakışı", çev. Süleyman Turan, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/2 (2004), 271.

³³ Elç.15.

Iustinus (M.S. 100-165) Yahudilere, “siz bedenen sünnet olmuş olmanıza rağmen bizim ruhi sünnetimizi de olmak zorundasınız ama biz sizin sünnetinizi olmak zorunda değiliz” demektedir ve Hıristiyanların sünnetinin daha mükemmel olduğunu savunmaktadır. Ona göre bedenen yapılan sünnetin kanının miadı geçmiş ve geçerliliği kalkmıştır. Iustinus sünnetin İbrahim ile başladığını, ondan önce gelmiş olan Âdem ve Nuh gibi peygamberlerin sünnetli olmadığını söyleyerek bu uygulamaya Yahudilerin, günahları ve katı kalpleri nedeniyle layık görüldüğünü belirtmektedir.³⁴ Dolayısıyla Pavlus’un kurmuş olduğu teolojiyi benimseyen Iustinus, şeriatın getirmiş olduğu ritüellerin arınma ve günahlar için olduğunu iddia etmekte ve iman ile kurtuluş fikri üzerine yoğunlaşarak şeriatın emirlerini terk etmekte bir sakınca görmemektedir.

2.2. Kudüs Cemaati ve Mabel’in Rolü

Kudüs’te Yahudi şeriatına bağlı kalan bir Hıristiyan cemaatinin varlığı erken dönemlerde İsa’ya iman eden insanlar ile Yahudilik arasındaki bağın canlı kalmasını sağlamıştır. Bu grubun lideri olan Yakup ise hem Yahudi kimliği hem de Pavlus ile olan münasebeti nedeniyle ayrı bir öneme sahiptir. Yakup’un ölmesi kimi yazarlara göre Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılmaya başlama süreci için bir milattır. Hans Joachim Schoeps’a göre Yakup’un Yahudiler tarafından taşlanarak öldürülmesiyle (M.S. 62/63) Hıristiyanlığın Yahudi geleneğinden ayrılış süreci başlamıştır.³⁵ Schoeps’un ifade ettiği ayrılık temelde Yahudi Hıristiyanlar yani Ebionitler ile Gentile Hıristiyanlığı arasındaki bölünmedir. Yakup’un ölümü, Yunanlıların ağırlıkta olduğu Anadolu Hıristiyanlığı ile Yahudi kökenlilerin sayıca fazla olduğu Kudüs Hıristiyanlığını birbirinden ayırmıştır. Bunun neticesinde Kudüs dışında gelişen Hıristiyanlık Kudüs Hıristiyanlığından bağımsız olarak daha hızlı bir şekilde kendi yolunu çizmeye başlamıştır.

Her ne kadar Kudüs dışında yaşayan Hıristiyanlarla bağları kopsa da Yahudi Hıristiyanlar, farklı teolojik anlayışlarıyla Yahudiler arasında uzun yıllar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Iustinus iki farklı Yahudi kökenli Hıristiyan gruptan bahsetmektedir. Birinci grup, kilise bünyesinde bulunan ve Hıristiyan inancının şekillenmesinde etkili olan ılımlı gruptur. İkincisi ise İsa’ya iman eden fakat Yahudi şeriatından da kopmayı paganlarla birlikte yaşamayı reddeden diğer gruptur.³⁶ Kilise tarihçisi Eusebios (M.S. 263-339) ise, en meşhur eseri olan *Kilise Tarihi*’nde Ebionitlerin İsa’nın yeniden dirileceğine inanan Yahudiler olduklarından bahsetmektedir. Eusebios, Yahudi Hıristiyanların şeriata bağlı olduklarını ve elçilerin mektuplarını eski kanunlara karşı geldikleri için kabul etmediklerini belirtmektedir. Ona göre Ebionitler daha sonra eski inançlarına geri dönmüşlerdir.³⁷ Kudüs kilisesi Yahudilik ile olan bağını kaybetmemiş ve milli kimliğini yok olana kadar korumuştur. Eusebios, Roma İmparatoru Hadrianus dönemindeki kuşatmaya kadar (M.S. 135) Kudüs kilisesinde on beş piskoposun görev yaptığını ve bu piskoposların tamamının Yahudi soyundan geldiklerini belirtmekte

³⁴ Iustinus, *Yahudi Trypho ile Diyalog*, XVIII, XIX, XXIV.

³⁵ Hans Joachim Schoeps, *Yahudi Hıristiyanlığı*, çev. Ekrem Sarıkçıoğlu (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 37-38.

³⁶ Iustinus, *Yahudi Trypho ile Diyalog*, XLVII.

³⁷ Eusebios, *Kilise Tarihi*, çev. Furkan Akderin (İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi, 2010), 3:27.

ve bunların isimlerini de tek tek vermektedir.³⁸

Yakup'un ölümünden sonra ana gövde Hıristiyanlıktan bağımsız olarak birkaç yüzyıl daha varlıklarını sürdüren Ebionitler daha sonra ortadan kaybolmuşlardır. Schoeps'a göre beklenen Mesih'in gelmemesi ile ahir zaman inancının gücü zayıflamış ve bu da Kudüs'te varlıklarını sürdüren Yahudi Hıristiyanların yok olmasında önemli bir rol oynamıştır.³⁹ Bu durum onların Yahudiler arasında asimile olarak tekrar eski inançlarına dönmeleri ya da Pavlus Hıristiyanlığının onları kendi bünyesine katmış olması ile gerçekleşmiş olabilir. Her iki şekilde de bu grubun yok olması Hıristiyanlık ile Yahudilik arasında fiziki olarak hiçbir temas noktasının kalmamasına neden olmuştur.

Yakup'un ölümünden çok kısa bir süre sonra Kudüs'te bulunan Süleyman Mabedi'nin İmparator Titus tarafından yıkılması (M.S. 70) Yahudi ve Hıristiyan toplulukların en önemli temas noktalarından birinin daha ortadan kalkmasına neden olmuştur. Mabed hem Yahudiler hem de İsa'ya ilk inananlar açısından merkezi bir öneme sahiptir. İsa, Mabed ile her zaman pozitif bir ilişki içerisinde olmuştur.⁴⁰ Hem Luka İncili'nde⁴¹ hem de kanonik olmayan fakat günümüz Hıristiyanları tarafından tarihsel birer kaynak olarak kullanılan ve İsa'nın çocukluk yıllarının anlatıldığı bazı İncillerde İsa'nın küçüklüğünde annesi ile birçok defa Mabed'e gittiği ve Yahudi din adamlarından dersler aldığı anlatılmaktadır.⁴² İncil rivayetlerine göre İsa ilerleyen yaşlarında da Mabed ile yakın bir ilişki içinde bulunmuş, her gün Mabed'de öğretisini insanlara anlatmıştır.⁴³ Ayrıca Luka İncilinde İsa'nın Nasıra'ya gittiğinde Sebt günü sinagoga gittiği ve bunu eskiden de sürekli yapıyor olduğu belirtilmektedir.⁴⁴ İsa tebliğe başladıktan sonra da herhangi bir Mabed inşa etme fikrine sahip olmamış, sadece kutsal Mabed'i olması gerektiği hale getirme gayreti içerisinde girmiştir.

İsa kendisine inananlara da Mabed ile olan ilişkilerini kesmeleri doğrultusunda herhangi bir telkinde bulunmamış, sadece ibadetlerin şekil ile sınırlı kalmaması gerektiği vurgusunu yapmıştır. Zira o, bir kişi Mabed'de bir kurban sunacağı zaman eğer aklına kardeşi ile olan bir sıkıntısı gelirse önce gidip kardeşi ile barışmasını ve daha sonra kurbanını kesmesini söylemektedir.⁴⁵ İsa'nın takipçileri de Mabed'e olan bağlılıklarını korumuşlar ve günlük hayatlarında Mabed ile olan ilişkilerini Yahudi şeriatı çerçevesinde devam ettirmişlerdir.⁴⁶ Dunn'a göre İsa'nın takipçilerinin Mabed'e bu derece bağlı kalmalarının nedeni onların eskatolojik beklentilerinin merkezine Mabed olması ve onların Mabed'i İsa'nın geri döneceği yer olarak⁴⁷ kabul etmeleridir.⁴⁸ Pavlus da Eski Ahit'in İşıya kitabına atıfta bulunarak⁴⁹ kurtarıcının Sion'dan geleceğini belirtmektedir.⁵⁰

İsa'nın takipçileri ilk yıllarda yine Kudüs'teki Mabed'e gitmeye devam etmişlerdir. Birinci

³⁸ Eusebios, *Kilise Tarihi*, 4:5.

³⁹ Schoeps, *Yahudi Hıristiyanlığı*, 57.

⁴⁰ Dunn, *The Parting of the Ways between Christianity and Judaism*, 49-51.

⁴¹ Luk.2:41-48.

⁴² Ekrem Sarıkçıoğlu, *Diğer İnciller* (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2009), 138-156.

⁴³ Markos İncili 14:49.

⁴⁴ Luk.4:16.

⁴⁵ Mat.5:24.

⁴⁶ Luk.24:53; Elç.2:46; 3:1.

⁴⁷ Mal.3:1.

⁴⁸ Dunn, *The Parting of the Ways between Christianity and Judaism*, 77.

⁴⁹ Ysa.59:20.

⁵⁰ Rom.11:26.

yüzyılda Yahudilerden farklı olarak herhangi bir kilise kurumu oluşturulmamıştır.⁵¹ M.S. 70 yılında Roma devletine karşı gerçekleşen Yahudi isyanından sonra Mabed'in yıkılmasıyla özellikle Yahudi Hıristiyanlığı varlıklarının sebebini kaybetmişlerdir. Charles Wand'a göre bu olay Hıristiyan kilisesinin oluşmasında çok önemli bir mihenk taşı niteliğindedir.⁵² Steven Katz'a göre de Yahudi-Hıristiyan ilişkileri bu olaydan sonra değişime uğramıştır. Mabed'in yıkılmasından sonra Antakya ve Küçük Asya'daki gruplar Hıristiyan toplumunu her geçen gün daha fazla yönlendirmeye başlarken milli ve dilsel bağlara rağmen Kudüs ile olan ilişkiler kopmaya başlamıştır.⁵³

Mabed'in yıkılması ve Bar Kohba isyanından (M.S. 135) sonra Sadukilik gibi Yahudi mezheplerinin bir çoğu güç kaybetmiş ve Ferisi hegemonyası başlamıştır. Yahudi mezhepleri Tannaim'in, yani İkinci Mabed Ferisileri'nin varislerinin arkasında birleşmişlerdir. Ferisi liderleri Yahudi mirasını koruma ve Yahudiliği yeni şartlara adapte etme gayreti içerisine girmişler ve Mabedsiz bir Yahudi yaşam biçimini yeniden organize etmenin yollarını belirlemeye çalışmışlardır. Bu süreç içerisinde diğer Yahudi mezhepleri kaybolmuştur. Erken dönem Hıristiyanlığını bir Yahudi mezhebi olarak değerlendiren Binder'e göre ise ismi tarihten silinmeyen tek Yahudi mezhebi Hıristiyanlıktır.⁵⁴

Diğer mezheplerin ortadan kalkmasıyla birlikte sinagoglarda Rabbani Yahudilik hâkim konuma gelmiş ve bu inancın dışındaki bütün akımlar sapkın ilan edilip ibadetler esnasında bunlara beddua edilmeye başlanmıştır. Iustinus da sinagoglarda Mesih'e beddua edildiğini⁵⁵ ve onun lanetlendiğini⁵⁶ bildirmektedir. Bu durum diğer Yahudi mezheplerini özellikle de Yahudi Hıristiyanları etkilemiş ve onların sinagoglardan uzaklaşmalarına neden olmuştur.⁵⁷ Zikredilen hususu Yahudilerin Hıristiyanlara karşı kazanmış oldukları bir zafer olarak gören bilim adamları da vardır. Philip Alexander'a göre Yahudi Hıristiyanların sinagoglardan uzaklaşması Rabbani Yahudiliğin bir zaferidir.⁵⁸

Yahudilerin aslında Hıristiyanlara daha İsa hayattayken baskı yapmaya başladıkları bilinmektedir. Örneğin İsa tarafından gözleri iyileştirilen bir hastanın annesi ve babası Yahudi ileri gelenlerine oğullarının gözlerinin nasıl açıldığını bilmediklerini söyledikleri rivayet edilmektedir. Yuhanna İncilinin yazarına göre bu olayın aslını anlatmamalarının sebebi onların Yahudilerden korkuyor olmalarıdır, zira o Yahudilerin İsa'nın Mesih olduğunu söyleyen herkesin havradan kovulması hususunda sözbirliği ettiklerini aktarmaktadır.⁵⁹ Yine başka bir pasajda Yuhanna birçok insanın İsa'ya iman ettiğini fakat havradan kovulmamak için bunu açıkça dile getiremediklerini

⁵¹ Ahmet Güç, *Dinlerde Mabed ve İbadet* (İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011), 161-166.

⁵² John William Charles Wand, *A History of the Early Church to A.D. 500* (Taylor & Francis e-Library, 2007), 15.

⁵³ Steven T. Katz, "Issues in the Separation of Judaism and Christianity after 70 CE: A Reconsideration", *Journal of Biblical Literature*, 103/1, (1984), 43-44.

⁵⁴ Binder, *Questioning the Parting of the Ways between Christians and Jews*, 22-24.

⁵⁵ Iustinus, *Yahudi Tyrpho ile Diyalog*, XCVI.

⁵⁶ Iustinus, *Yahudi Tyrpho ile Diyalog*, XLVII.

⁵⁷ Philip L. Mayo, "The Role of the Birkat Haminim in Early Jewish Christian Relations: A Reexamination of the Evidence", *Bulletin for Biblical Research* 16/2 (2006), 343.

⁵⁸ Philip Alexander, "The Parting of the Ways: from the Perspective of Rabbinic Judaism", *Jews and Christians the Parting of the Ways AD 70 to 135*, ed. James D. G. Dunn, (Cambridge: William B. Eerdmans Publication Company, 1999), 24.

⁵⁹ Yu.9:1-23.

bildirmektedir.⁶⁰

Kendine özgü bir mabede sahip olmak her din için en önemli gereksinimlerden biridir. Bu nedenle Kudüs ile olan Mabel ekseni bağını kopması Hıristiyanlığın kendini yeniden tanımlaması için bir fırsat olmuştur. Fakat M.S. 260 yılına kadar Roma idaresinde yaşayan Hıristiyanlar kendi kiliselerini inşa etme hakkına sahip olamamışlardır. Üçüncü yüzyıla gelindiğinde Hıristiyanların sayısının bir milyonu aşmasına rağmen hala mülk edinme hakları olmadığı için kendilerine mahsus bir kiliseleri yoktu. Roma İmparatoru Gallienus M.S. 260'ta Hıristiyanlara mülk edinme hakkı vermiştir. İmparator Konstantin (M.S. 272-337) döneminde ise kiliseler tamamen meşru ibadethaneler olarak kabul edilmiş ve Hıristiyanlığın devlet dini olmasıyla birlikte Kilise binaları devlet tarafından inşa edilmeye başlanmıştır.⁶¹ Bu sayede Yahudilerle Hıristiyanların temas içerisinde olmasını sağlayan mekânsal bağ da tamamen ortadan kalkmıştır.

2.3. İncil Yazarlarının Tutumları

İncil metinleri İsa hayattayken kaleme alınmış kayıtlar değildir. Yaygın kanaate göre İnciller, İsa çarmıha gerildikten yaklaşık otuz yıl sonra şifahi yolla yayılan rivayetlerin bir araya getirilmesi ve yazarların sübjektif değerlendirmeleri neticesinde oluşturulmuştur. Araştırmacılara göre, İncillerin İsa'dan çok sonra yazılmaya başlanmasının temel nedeni İsa'ya iman edenlerin onun çok kısa bir süre içerisinde tekrar geleceğine ve Tanrı'nın krallığını kuracağına olan inançlarıdır. Söz konusu beklentiye yikan en önemli olay ise Mabel'in yıkılması olmuş, bu tarihten sonra çok sayıda İncil yazılmaya başlanmıştır.⁶²

M.S. 60-110 yılları arasında yazıldıkları tahmin edilen kanonik dört İncil kronolojik olarak ele alındığında, zaman ilerledikçe Yahudilikten uzaklaşmanın İncil metinlerine de yansıdığı görülmektedir. Örneğin, daha erken tarihlerde yazılmış olan Markos, Matta ve Luka İncillerinde İsa'nın Yahya tarafından vaftiz edildiği anlatılırken Yuhanna incilinde bu olaydan bahsedilmemektedir. Yuhanna İncilinin yazarının bu tutumu, İsa'nın Yahudilik ile olan bağlarının birinci asrın sonunda fikri olarak kopartılmaya çalışıldığını göstermektedir. Yuhanna İncili İsa'yı doğrudan Tanrı'ya bağlama çabası içerisindedir. Örneğin Sinoptik İncillerde (Matta, Markos, Luka) İsa'nın Musa ve İlya ile konuştuğu anlatılırken⁶³ Yuhanna'da böyle bir bilgi yer almamaktadır. Ayrıca İsa Sinoptik İncillerde On Emir'e uymayı öğütlerken⁶⁴ Yuhanna İncilinde böyle bir öğüt yoktur.

İncillerin Eski Ahit pasajlarına yapmış oldukları atıflarda da yıllar ilerledikçe azalmalar göze çarpmaktadır. M.S. 60'lı yıllarda yazıldığı düşünülen Matta İncilinde Eski Ahit'e yaklaşık 46 atıf yapılırken Luka İncilinde 21, Yuhanna İncilinde ise 18 atıf bulunmaktadır. Bahse konu üç İncilin de ebatlarının birbirlerine yakın oldukları dikkate alındığında zaman içerisinde İsa'nın Yahudilik ile olan bağının İncil yazarları tarafından da sistematik olarak koparıldığı anlaşılmaktadır.

⁶⁰ Yu.12:42.

⁶¹ Güç, *Dinlerde Mabel ve İbadet*, 161-169.

⁶² Mahmut Aydın, *Tarihsel İsa İmanın Mesih'inden Tarih'in İsa'sına* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), 91-99; Mahmut Aydın, *Hızır İsa'ya Ne Oldu* (Ankara: Otto Yayınları, 2011), 156-158.

⁶³ Mat.9:28-34; Mar.9:2-6; Luk.17:1-5.

⁶⁴ Mat.19:18-19; Mar.10:19-20; Luk.18:18-20.

2.4. Hıristiyan Nüfusun Artması

Hıristiyanlığı Yahudilikten koparan en önemli etkenlerden biri de Hıristiyan sayısının Yahudi sayısını geçmesidir. Bu nüfus artışı, özellikle Yahudi kökenden gelmeyen Gentile nüfus, Hıristiyanların kendi kimliklerini oluşturmalarına büyük bir katkı sağlamıştır. Nüfus artışı sayesinde Hıristiyanlar kendi kiliselerine sahip olmuşlar ve sinagoglarda ibadet etmekten kurtulmuşlardır.

Hıristiyanların sayısının artmasında farklı etkenler rol oynamıştır. Rodney Stark Hıristiyanlığın din değiştirme, salgın hastalıklara karşı verilen başarılı mücadele, arenalarda öldürülen Hıristiyanların diğer insanlar üzerinde yarattığı manevi etki gibi nedenlerde hızla yayıldığını belirtmektedir. Ona göre Hıristiyan nüfus her on yılda yüzde 40 oranında artmış ve bu sayede Konstantin zamanına gelindiğinde imparatorluğun önemli inançlarından biri haline gelmiştir.⁶⁵ Elçilerin İşleri kitabında⁶⁶ İsa'nın çarmıha gerilmesinden birkaç ay sonra Hıristiyanların sayısının 120 olduğu belirtilmekte, ilerleyen pasajlarda bu sayının 5000'e⁶⁷ çıktığı ileri sürülmektedir. Stark, Kudüs'ün nüfusunun 10.000-20.000 arasında olduğu tahmininden hareketle, Elçilerin İşleri kitabında verilen rakamlara ihtiyatla yaklaşarak daha düşük bir tahmin ileri sürmekte ve dönemin Roma İmparatorluğunun nüfusundan hareketle yaklaşık rakamlar vermektedir.⁶⁸ Stark'ın tahmininin yıllara göre gösterilmiş şekli aşağıdaki gibidir:⁶⁹

Yıl (M.S.)	Hıristiyan Nüfus	İmparatorluk Nüfusuna Göre Oranı
40	1000	0.0017
50	1400	0.0023
100	7.530	0.0126
150	40.496	0.07
200	217.795	0.36
250	1.171.356	1.9
300	6.299.832	10.5
350	33.882.008	56.5

Toplam nüfus içerisinde daha büyük bir paya sahip olmasıyla beraber Hıristiyanlık hem kurumsallaşmasını hızlandırmış hem de Yahudilik ile sahip olduğu ortak uygulamalarda değişikliğe gitmiştir. Kudüs'ten bağlarını tamamen koparıp Roma'yı merkez edinen Hıristiyanlıkta resmi dil Papa I. Victor (M.S. 189-198) tarafından Yunancadan Latinceye çevrilmiştir. Ayrıca Papa I. Victor yaklaşık M.S. 190 yılında İsa'nın dirilmesi anısına kutlanan Paskalya tarihini de Yahudilerin Fısıh kutlama

⁶⁵ Rodney Stark, *The Rise of Christianity: How the Obscure, Marginal Jesus Movement Became the Dominant Religious Force in the Western World in a Few Centuries* (San Francisco: HarperCollins Publishers, 1992), 4.

⁶⁶ Elç. 1:14-15.

⁶⁷ Elç. 4:4.

⁶⁸ Stark, *The Rise of Christianity*, 4-12.

⁶⁹ Stark, *The Rise of Christianity*, 7.

zamanı olan 14 Nisan'dan bu günü takip eden ilk pazara almıştır. Her ne kadar batı kiliseleri bu değişikliğe uysa da doğu kiliseleri I. İznik Konsili'ne kadar 14 Nisan'da kutlama yapmaya devam etmişlerdir. Bekir Zakir Çoban'a göre muhtemelen Hıristiyanlar Yahudilikten ayrılmak maksadıyla Paskalya bayramının tarihini değiştirmişlerdir.⁷⁰

İlerleyen yıllarda Yahudilik karşıtı tutum yükselmeye devam etmiş ve ilişkilerin tamamen koparılmasını sağlamak için Yahudilik aleyhine yeni kararlar alınmıştır. M.S. 305 yılında gerçekleştirilen Elvira Konsili'nde alınan kararla Yahudilerle evlenmek yasaklanmıştır. Bu karara göre Yahudi ve dinsizlere kız verilmeyecek, eğer bu kural çiğnenirse kızın anne-babası ya da akrabaları beş yıl süreyle Hıristiyan cemaatinin dışında kalacaklardır. Alınan bu kararla Yahudiler dinsizlerle aynı muameleye tabi tutulmuşlardır. Elvira Konsili kanonunun ellinci maddesinde ise Yahudilerle birlikte yemek yemenin de cezasının komüniona alınmamak olduğu belirtilmektedir.⁷¹

Hıristiyanlığın Yahudilikle olan bağlarını koparmasının en belirgin örneği "Dinle ey İsrail" kelimeleriyle başlayan bir dua olan Şema'nın⁷² dualar arasından çıkarılmasıdır.⁷³ Mezkur duanın, kilisede okunan dualar arasından çıkarılmasında Gentile sayısının Hıristiyan nüfus içerisinde artmış olması önemli bir rol oynamaktadır.⁷⁴ Zira İsrailoğulları soyundan gelmeyen bir grubun Tanrı'nın İsrail'e seslendiği bir pasajı dua olarak okumasının bir anlamı olmamaktadır.

SONUÇ

Kanonik İncillerin aktardığı rivayetlere göre İsa yeni bir din oluşturma çabası içerisine girmemiş, ona ilk inananlar da Yahudi şeriatına bağlı kalarak hayatlarını sürdürmüşlerdir. Fakat Pavlus'un, Gentile misyonunu başlatması ve Yahudi soyundan gelmeyenlerin şeriatın bazı kurallarından muaf tutulması Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılma sürecini başlatmıştır. İlerleyen yıllarda Kudüs kilisesinin lideri olan Yakup'un ölmesi ve kısa bir süre sonra da Süleyman Mabedi'nin yıkılması diasporada yaşayan Hıristiyanların Kudüs Hıristiyanlığı ve Yahudileri ile olan bağlarının kopmasına neden olmuştur. Hıristiyan nüfusun içerisinde Yahudi kökenli olmayanların artması Yahudi geleneğinin günden güne terk edilmesine neden olurken Roma İmparatorluğu'nun toplam nüfusu içerisindeki Hıristiyan sayısının artması Hıristiyanlığın kurumsallaşmasını sağlamıştır. Bu sayede Hıristiyanlık Yahudilikten bağımsız olarak varlığını sürdürme imkânına sahip olmuştur.

Hıristiyanlığın Yahudilik ile yollarını ayırması bilim adamlarının bakış açılarına göre farklı anlamlar taşımaktadır. Bir görüşe göre Hıristiyanlık kendisini Yahudilikten koparmış, bir başka görüşe göre ise Yahudilik Hıristiyanlığı Yahudiliğin şartlarını taşımadığı için kendi bünyesinden atmıştır. Sözü edilen iki görüş dışında orta yolunu benimseyen başka bir görüşe göre ise hem iç dinamikler hem de dışarıdan etki eden faktörler Hıristiyanlığın Yahudilikten ayrılmasını sağlamıştır.⁷⁵ Her ne kadar

⁷⁰ Bekir Zakir Çoban, *Geçmişten Günümüze Papalık* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2009), 39.

⁷¹ Marianne Josephine Dacy, *The Separation of Early Christianity from Judaism*, (Sydney: University of Sydney Department of Semitic Studies, Doktora Tezi, 2000), 74.

⁷² Şema, Yahudilerce sabah ve akşamları okunan ve iman ikrarının yapıldığı duadır. Bu dua Tesniye 6:4-9, 11:13-21 ve Sayılar 15:37-41 pasajlarını içermektedir. Bkz. Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, 352.

⁷³ Dacy, *The Separation of Early Christianity from Judaism*, 79.

⁷⁴ Dacy, *The Separation of Early Christianity from Judaism*, 163-164.

⁷⁵ Binder, *Questioning the Parting of the Ways between Christians and Jews*, 25.

Hıristiyanlık ilk yıllarında Yahudilik ile birlikte var olma eğilimi göstermiş olsa da ayrılma süreci tarihsel olaylar çerçevesinde ele alındığında her iki geleneğin de birbirinden bağımsız olarak yoluna devam etme çabası içerisinde olduğu görülmektedir.

Günümüzde Hıristiyanlığın ana gövdesini temsil eden Katolik Kilisesi İkinci Vatikan Konsili'nde Hıristiyanlığın Yahudilik ile olan ilişkisini şu sözlerle ifade etmektedir: *“İsa Mesih'in kilisesi, Yeni Tanrı kavmi olduğundan, Eski Tanrı kavmi buna karışıp onun içinde kaybolmalıdır: çünkü Tanrı'nın Eski Ahit'te verdiği sözler İsa'nın şahsında yerine gelmiştir.”*⁷⁶ Bu ifade hem Hıristiyanlığın Yahudi geleneği üzerinde bina edildiğini hem de Yahudilikten kopmakla kalmayıp artık onu Hıristiyanlık içerisinde eritme çabası içerisinde olduğunu göstermektedir.

---

⁷⁶ Güç, *Dinlerde Mabet ve İbadet*, 159.

KAYNAKÇA

Alexander, Philip. "The Parting of the Ways: from the Perspective of Rabbinic Judaism", *Jews and Christians the Parting of the Ways AD 70 to 135*, ed. James D. G. Dunn. 1-25. Cambridge: William B. Eerdmans Publication Company, 1999.

Arslan, Ahmet. *İlkçağ Felsefe Tarihi: Plotinos, Yeni Platonculuk ve Erken Dönem Hıristiyan Felsefesi*. 5. Cilt. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Aydın, Mahmut. *Hız. İsa'ya Ne Oldu*. Ankara: Otto Yayınları, 2011.

Aydın, Mahmut. *Tarihsel İsa İmanın Mesih'inden Tarihin İsa'sına*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.

Binder, Stephanie E.. *Tertullian on Idolatry and Mishnah Avodah Zorah Questioning the Parting of the Ways between Christians and Jews*. Boston: Brill, 2012.

Çoban, Bekir Zakir. "Bir Yahudi Olarak Hz. İsa", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi XXV*, (2007), 43-58. <http://hdl.handle.net/20.500.12397/4318>

Çoban, Bekir Zakir. *Geçmişten Günümüze Papalık*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2009.

Dacy, Marianne Josephine. *The Separation of Early Christianity from Judaism*. Sydney: University of Sydney, Department of Semitic Studies, Doktora Tezi, 2000.

Davies, Paul E.. "Early Christian Attitudes toward Judaism and the Jews". *Journal of Bible and Religion* 13/2 (Mayıs 1945), 72-82.

https://www.jstor.org/stable/1456471?seq=1#metadata_info_tab_contents

Dunn, James D. G.. *The Parting of the Ways between Christianity and Judaism and their Significance for the Character of Christianity*. Londra: SCM Press, İkinci Basım, 2006.

Enslin, Morton S.. "The Parting of the Ways". *The Jewish Quarterly Review New Series* 51/3 (1961), 177-197. <https://www.jstor.org/stable/1453437?seq=1>

Eusebios. *Kilise Tarihi*. çev. Furkan Akderin. İstanbul: Chiviyazıları Yayınevi, 2010.

Fredriksen, Paula. "What Parting of the Ways: Jews, Gentiles and the Ancient Mediterranean City". *The Ways that Never Parted Jews and Christians in Late Antiquity and the Early Middle Ages*, ed. Adam H. Becker, Annette Yoshiko Reed. 35-63. Minneapolis: Fortress Press, 2007.

Georgi, Dieter. "İlk Dönem İsa'ya İnananlar Topluluğu: Yahudi İç Göçünden mi İbaretti Yoksa Yeni Bir Dini mi Temsil Ediyordu?". çev. Ramazan Adıbelli. *Bilimname XV* (2008/2), 205-240.

Güç, Ahmet. *Dinlerde Mabet ve İbadet*. İstanbul: Düşünce Kitabevi, 2011.

Gündüz, Şinasi. *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2011.

Gündüz, Şinasi. *Din ve İnanç Sözlüğü*, Ankara, Vadi Yayınları, 1998.

Katz, Steven T.. "Issues in the Separation of Judaism and Christianity after 70 CE: A Reconsideration". *Journal of Biblical Literature* 103/1 (1984), 43-76.

<https://www.jstor.org/stable/3260313?seq=1>

Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit, İstanbul: Birleşmiş Kitab-ı Mukaddes Cemiyetleri, 1993.

Lieu, Judith. "The Parting of the Ways: Theological Construct or Historical Reality?". *Journal*

for the Study of the New Testament 17:101 (1995), 101-119.

Mcraay, John. "Pavlus'un Yahudi Şeriatına Bakışı". çev. Süleyman Turan. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4/2 (2004), 265-275.

Mayo, Philip L.. "The Role of the Birkatk Haminin in Early Jewish Christian Relations: A Reexamination of the Evidence". *Bulletin for Biblical Research* 16/2, (2006), 325-344.

Michel, Thomas. *Hiristiyan Tanrıbilimine Giriş*, İstanbul: Ohan Basımevi, 1992.

Roberts, Alexander, DONALDSON, James. *Ante-Nicene Fathers*, A Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers of the Christian Church, I. Cilt. ed. Philip Schaff, 1885.

Sarıkçioğlu, Ekrem. *Diğer İnciller*, Isparta: Fakülte Kitabevi, 2. Basım, 2009.

Schoeps, Hans Joachim. *Yahudi Hiristiyanlığı*, çev. Ekrem Sarıkçioğlu, İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.

Stark, Rodney. *The Rise of Christianity: How the Obscure, Marginal Jesus Movement Became the Dominant Religious Force in the Western World in a Few Centuries*. San Francisco: HarperCollins Publishers, 1997.

Stanton, Graham. *The Gospel And Jesus*. New York: Oxford University Press, 2. Basım, 2002.

Wand, John William Charles. *A History of the Early Church to A.D. 500*. Taylor & Francis e-Library, 2007.

Williams, Megan Hale. "No More Clever Titles: Observations on Some Recent Studies of Jewish-Christian Relations in the Roman World". *The Jewish Quarterly Review* 99/1 (2009), 37-55.